

Ellis van Dam

VIERSLAGLEREN: OPLEIDEN VAN (TOEKOMSTIGE) INNOVATIEVE KARTREKKERS

Master(w)aardig¹

Scholen staan volop in de maatschappelijke belangstelling en in kranten verschijnen veel artikelen over het onderwijs. De regering én ouders willen graag passend onderwijs voor kinderen en kijken uit naar de resultaten van de investeringen die zijn gedaan. In recente vaktijdschriften en boeken worden handreikingen geboden om nog beter om te gaan met de verschillen tussen leerlingen en de leeropbrengsten van de school. Kortom: er wordt veel van schoolteams en directies gevraagd.

Het is echter onmogelijk om alle wensen en plannen direct te realiseren. Steeds opnieuw staan scholen voor de (verantwoording van de) keuze: wat willen wij deze kinderen, in deze specifieke situatie, in deze tijd leren? Op wat voor manier, waarom zo en met welk doel?

Het budget is immers beperkt. Bovendien is er op dit moment in delen van ons land nog sprake van krimpende lerarenteams. Leraren moeten in een kleiner team alles doen wat nodig is om de school draaiende te houden. Jonge, pas afgestudeerde meesters en juffen staan weliswaar te trappelen om aan de slag te kunnen, maar op veel scholen is geen ruimte in de formatie om hen aan een baan te helpen.

De KPZ probeert op innovatieve wijze verandering te brengen in deze situatie met het project Vierslagleren. Het project biedt basisscholen de kans om tóch een startende leraar gedurende twee jaar aan het team toe te voegen, zonder dat dit op de formatie drukt. Een teamlid krijgt de mogelijkheid om een master te volgen (Leren & Innoveren of Special Educational Needs), de starter volgt diezelfde master én vervangt de leraar

om zo werkervaring op te doen. Samen geven zij met het team een innovatie vorm op school, passend binnen de schoolontwikkeling en het schoolbeleid, geflankeerd door praktijkonderzoek. De schoolleiding kan facultatief colleges volgen en is op de KPZ met de leidinggevenden van de master in gesprek over de consequenties van deze innovaties voor de basisschool en de pabo. De directeur en de bestuurder zijn van cruciaal belang voor de schoolontwikkeling: zij creëren de randvoorwaarden voor de innovatie en hebben een leidende en sturende rol, vanuit een heldere visie op het onderwijs op hun scholen. In dit artikel wordt beschreven wat masterstudenten in het eerste jaar in grote lijnen leren, waartoe zij worden opgeleid en wat dit tot nu toe al aan resultaten heeft opgeleverd.

PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK EN ACADEMISCHE VAARDIGHEDEN

In het eerste jaar doen de duo's van een zittende en een startende leraar onderzoek, gericht op hun eigen praktijk binnen het kader van de schoolontwikkelingsvraag van de basisschool. Na een systematische bevraging van theorie en praktijk worden concrete, beredeneerde interventies ontworpen, uitgevoerd en geëvalueerd. Studenten leren academische vaardigheden, zoals kritisch denken en redeneren, argumenteren en schrijven. Ze lezen internationale en nationale wetenschappelijke boeken en vaktijdschriften, bezoeken congressen en netwerkbijeenkomsten en raadplegen experts. Met als resultaat dat zij expertise opbouwen over het thema waarin de school zich wil ontwikkelen. Zo ontwikkelen zij zich tot iemand met 'inhoudelijk gezag', die het team kan informeren, inspireren en voorgaan in de verandering die de school wil doormaken. Ze schrijven een artikel over de resultaten van hun onderzoek voor een vaktijdschrift, zodat leraren van andere basisscholen ervan kunnen meeprofiteren.

De innovatie waarmee de twee masterstudenten aan de slag zijn doet er echt toe: hun eigen leerlingen, ouders, teamleden, de directie, de stichting; iedereen heeft er belang(en) bij en is er op de één of andere manier bij betrokken. Dit betekent dat ze als collega's en toekomstige kartrekkers van vernieuwingen volop in de dynamiek van het veranderproces zitten. Ze ervaren weerstand tegen verandering, het niet bij kunnen benen van het verandertraject, onzekerheid over waar het nu naar toe moet of wat de urgentie is... In de praktijk ontdekken ze dat je, met kleine stapjes, zonder een al te ingewikkelde theoretische voorbereiding, al doende veranderingen en vernieuwingen teweeg kunt brengen. Ze ervaren ook de zogenaamde 'implementatiedip': na het aanvankelijke enthousiasme komen er beren op de weg... Op de opleiding leren zij op een respectvolle manier die alledaagse werkelijkheid te ontstijgen: ze bestuderen (internationale, wetenschappelijke) literatuur, reflecteren daarop, onderwerpen hun praktijk aan een kritisch onderzoek en leren zaken theoretisch te onderbouwen. Gedurende twee jaar spiegelen zij zich aan elkaar en aan andere praktijken in een leerkring onder leiding van een tutor.

LEREN INNOVEREN: VOLGENS HET BOEKJE EN OUT OF THE BOX

Er is gekozen voor twee benaderingswijzen voor leren innoveren: in de eerste plaats worden actuele theorieën over verandering behandeld. Door het doen van opdrachten, worden studenten ertoe aangezet die theorie te verbinden aan de praktijk. Op die manier krijgen zij handvatten om onderbouwde de juiste interventies op hun school te kunnen doen. Ze houden zich bezig met vragen zoals: in welke fase van verandering bevindt het team zich? En wat is nodig om een volgende stap te kunnen zetten?

Daarnaast gaan de studenten op innovatiesafari: ze gaan op een aantal scholen daadwerkelijk in drie (!) dagen een verandering vormgeven die er voor de desbetreffende school toe doet. Schoolteams benoemen zelf een 'heet hangijzer': iets waar ze daadwerkelijk een oplossing voor zoeken. Een aantal van de ingebrachte cases wordt

¹ De master Vierslagleren is gebaseerd op de *Interactummaster Leren en Innoveren* en volgt het examen- en toetskader van deze master, die in Utrecht wordt uitgevoerd. Dit schooljaar is in Helmond ook een master Vierslagleren van start gegaan. De *Interactummaster* komt voort uit het *Interactumlectoraat 'Kantelende Kennis'*.

uitgekozen en de studenten gaan in groepjes op deze scholen aan de slag. Hier ervaren studenten aan den lijve hoe het is om met beperkte middelen, out-of the box, daadwerkelijk een vernieuwing vorm te geven, terwijl de school gewoon open is en alles doorgaat. Ze krijgen praktische instrumenten aangereikt die helpen om daadwerkelijk een innovatie van de grond te tillen. Daarbij worden ze begeleid door Kennisland, een groep professionals die met de voeten in de klei staat en vanuit de praktijk studenten hands on ondersteunt.

WERKEN AAN PROFESSIONELE IDENTITEIT: DE TEACHER LEADER

Inzicht krijgen in de eigen biografie, in overtuigingen en drijfveren, vormt een belangrijk aspect van de opleiding. De masterstudent wordt opgeleid tot teacher leader; een kartrekker van vernieuwingen die handelt op basis van inhoudelijk gezag. Van een teacher leader mag worden verwacht dat hij weet waar hij voor gaat en staat en dat hij dit aan anderen kan verwoorden. Daarnaast kan deze kartrekker, die geen lijnverantwoordelijkheid heeft, een professionele dialoog voeren met het team over dergelijke zaken om op basis daarvan de teamvisie te herijken of opnieuw te formuleren. Dit vraagt meer dan alleen een zelfevaluatie op basis van competenties.² Daarom voeren de studenten ook op dit terrein van pedagogische, filosofische en ethische kwesties een praktijkgericht onderzoek uit. Eén of meerdere kritische incidenten uit de biografie van de student vormen daarbij het uitgangspunt. Deze incidenten zijn van invloed op het handelen als leraar of op de veranderende rol van de student in het team. Een student kan bijvoorbeeld op school merken dat hij in de bouwvergadering wordt overvleugeld door collega's; het lukt hem niet om te gaan staan voor de zaak. Dit kan een patroon zijn dat al is ontstaan in het gezin waar de student opgroeide. De student leest een boek van een gezaghebbende filosoof of pedagoog op dit terrein, verheldert op grond hiervan zijn eigen biografische verhaal en komt tot een onderzoeksvraag. Deze wordt met behulp van een bijpassende methodologie onderzocht en de resultaten worden gepresenteerd in de leerkring. De leerkring ontwikkelt zich aldus tot een professionele leergemeenschap, waarin studenten onder afnemende begeleiding van de tutor leren van en met elkaar, gericht op het doel: zich bekwamen in de rollen van de teacher leader.³

Een aantal gastdocenten inspireert de studenten en schoolleiders met filosofische en pedagogische bespiegelingen. Wanneer de schoolteams handelen vanuit een heldere visie op wat ertoe doet in het werk - "What makes you come alive"⁴ - bouwen zij als het ware een hitteschild om de school. Zo zijn ze in staat om koers te blijven houden en niet mee te gaan in de waan van de dag.

RESULTATEN TOT NU TOE

We zijn nu halverwege het tweede jaar van de master en zijn onder de indruk van de energie en grote betrokkenheid van onze studenten. Het is prachtig om te zien hoe zij zich ontwikkelen. Schoolleiders laten weten dat de eerste effecten van dit traject zichtbaar worden op de deelnemende scholen:

- het team denkt actief mee over de schoolontwikkeling, teamleden lezen meer dan voorheen vakliteratuur en zijn zich ervan bewust dat anderen hen soms voorgingen in de schoolontwikkeling, zodat zij niet het wiel opnieuw hoeven uitvinden en hun voordeel kunnen doen met aanbevelingen. Er is bewustwording van het thema. En alle teamleden kunnen en mogen een steentje bijdragen, in hun eigen tempo en uitgaand van hun kwaliteiten;
- de zittende leraren delen hun praktijkervaring met de starters zodat deze zich snel kunnen inwerken op school. De starters delen hun onderzoekservaring met de zittende leraren, zodat zij er eerder grip op krijgen dan wanneer het alleen op de opleiding zou worden overgedragen;
- op school wordt nu systematischer en doelgerichter vanuit verschillende perspectieven gekeken naar de schoolontwikkelingsvraag. De studenten presenteren namelijk ook valkuilen en tegengeluiden, waardoor het traject realistischer wordt en er gewaakt wordt voor een te hoge verwachting.

We verwachten dat de studenten, samen met hun team en de schoolleiding relevante verbeteringen realiseren die leiden tot kwaliteitsverhoging in het primaire proces. En daar worden leerlingen beter van. Daar doen we het allemaal voor! Ondertussen zijn er ruim 50 enthousiaste en gemotiveerde studenten begonnen in het eerste jaar. We houden u op de hoogte en zullen in een volgend artikel ingaan op de inhoud en resultaten van het tweede jaar.

² In de master *leren en innoveren & Vierslagleren dienen studenten 7 competenties te ontwikkelen.* (Verwijzing naar document?).

³ De 7 te verwerven competenties zijn geconcretiseerd en uitgewerkt in 5 rollen van de teacher leader.

⁴ Uitspraak van theoloog Prof. Bert Roebben, hoogleraar aan de technische faculteit van de universiteit van Dortmund.

Anne Looijenga

MEDEDELINGEN

CENTRUM VOOR ONTWIKKELING

KPZ ALS OPLEIDER IN HET SCHOOLLEIDERS- EN LERARENREGISTER

Vanaf 2015 is de KPZ geregistreerd als Opleider in het schoolleiders- en lerarenregister. Alle master- en post-hbo-opleidingen worden aangemeld bij deze registers. Voor het lerarenregister zal dit worden uit-

gebreid met de diverse cursussen, trainingen en congressen. Als er vragen zijn over de registratie van één van de opleidingen kunt u contact opnemen met het Centrum voor Ontwikkeling

VIERSLAGLEREN 2015 - 2017

Het project Vierslagleren is op 1 september 2015 landelijk uitgebreid met 200 plaatsen voor ervaren en startende leraren in Nederland. De KPZ zal in samenwerking met elf besturen in september 2015 starten met een derde groep van ervaren en startende leraren in combinatie met de master Leren en Innoveren. De voorlichtingsbijeenkomst zijn op 12 maart en 9 april op de KPZ vanaf 19.00 uur.

jongere kind. Ook start de specialisatie oudere kind in samenwerking met De Marnix Academie en Avans. Ook starten de nieuwe post-hbo-opleidingen Wetenschap en Technologie en Cultuuronderwijs. Naast deze nieuwe opleidingen verwachten wij dat er in september 2015 een twee groep post-hbo-opleiding DIGI-coach gaat starten. Meer informatie over deze en de bestaande post-hbo-opleiding volgt tijdens de informatiebijeenkomsten op 12 maart en 9 april.

VIERSLAGLEREN VOOR SCHOOLLEIDERS VANAF SEPTEMBER 2015

De KPZ is in samenwerking met het ministerie van OCenW, het arbeidsmarktplatform en de samenwerkende besturen een vorm van Vierslagleren aan het voorbereiden voor ervaren en potentiële schoolleiders. Ervaren directeuren volgen de Master Leadership in Education (MLE) en potentiële schoolleiders volgen de opleidingen basis- en vakbekwaam in twee jaar. Tijdens de informatiebijeenkomsten op 12 maart en 9 april zal hier meer informatie over volgen.

HERREGISTRATIE EN LERARENBEURS POST-HBO-OPLEIDING BEWEGINGSONDERWIJS

Op 9 januari jl. heeft de KPZ de herregistratie van de post-hbo-opleiding Bewegingsonderwijs ontvangen van het Centrum Post Initiële Opleiding Nederland tot 1 januari 2019. Hiermee ontvangt de KPZ ook de goedkeuring als opleider binnen het lerarenregister. Deze herregistratie past binnen de afspraken van het bestuursakkoord primair onderwijs waarin is afgesproken dat basisscholen vanaf 2017 minimaal twee uur bewegingsonderwijs per groep verzorgen door bevoegde leraren. In dit kader zal de lerarenbeurs vanaf september 2015 weer beschikbaar komen voor de opleiding bewegingsonderwijs. De verwachting is dat begin maart meer informatie beschikbaar is over de wijze waarop de lerarenbeurs beschikbaar is voor deze opleiding.

START NIEUWE POST-HBO-OPLEIDINGEN

De KPZ is op dit moment een aantal nieuwe post-hbo opleidingen aan het voorbereiden op basis van verzoeken uit het werkveld. Vanaf september start de specialisatie